

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анна Володимирівна ІГНАТЬЄВА,

аспірантка

Запровадження воєнного стану завжди супроводжується активізацією норм позитивного права, як правило норм національного законодавства, котрі надають державі легітимні юридичні можливості для відступу від деяких загальноновизнаних стандартів прав людини.

Треба також звернути увагу на те, що сучасне міжнародне публічне право не тільки дозволяє державам застосовувати надзвичайні заходи в умовах кризи, а й встановлює чітко визначені межі їх реалізації, аби запобігти зловживанням винятковими повноваженнями та гарантувати збереження правових основ міжнародного порядку.

У період воєнного стану допускається коригування змісту окремих зобов'язань держави у сфері прав людини, однак це не надає їй необмеженої дискреції у сфері обмеження основоположних прав і свобод [1, с. 18].

Визначальною є принципова відмінність між правами, що можуть бути тимчасово обмеженими (право на свободу пересування може бути обмежене на певний час в умовах воєнного стану, наприклад, шляхом введення режиму комендантської години; право на свободу думки, совісті й релігії в окремих випадках може підлягати обмеженням, пов'язаним із заборонаю висловлювати антигромадські думки, або ті, які ганьблять релігійні почуття інших людей тощо) та тими, які мають абсолютний характер і не підлягають жодному обмеженню – так званими імперативними нормами [2, с. 17-18]. До таких належать, зокрема, право на життя, заборона катувань, рабства, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, право безперешкодного доступу до правосуддя, право на незалежний і неупереджений суд, право не бути підданим засудженню й покаранню за дію або бездіяльність, яка на час її вчинення не була кримінальним злочином, тобто дотримання принципу *nullum crimen, nulla poena sine lege*, який забороняє зворотню дію кримінального закону [2, с. 17-18; 3]. Ці положення завжди мають бути непорушними навіть в умовах воєнного стану, оскільки становлять основу універсального міжнародного правопорядку [4].

Міжнародно-правові та національні правові інструменти в умовах демократичного правового режиму та панування верховенства права вимагають офіційного проголошення воєнного стану відповідно до внутрішньої правової, насамперед, конституційно-встановленої процедури як передумови правомірності відступу. Будь-яке свавільне або надмірне застосування воєнного стану з метою пригнічення опозиції, обмеження політичних прав чи зловживання владою суперечить міжнародним зобов'язанням держави та може спричинити відповідальність на міжнародному рівні [5].

Воєнний стан загалом розглядається як обґрунтований виняток із загального порядку реалізації прав людини, який підлягає жорсткому та деталізованому правовому регулюванню [6, с. 98]. Його запровадження не може слугувати приводом для ігнорування фундаментальних міжнародних стандартів, а навпаки, має підтверджувати здатність держави діяти в межах правових рамок навіть у критичних обставинах. Саме дотримання обмежувальних умов, передбачених міжнародними договорами, забезпечує легітимність надзвичайних заходів і зберігає стабільність глобального правового порядку.

Список використаних джерел:

1. Давиденко П. О. Механізм забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану : дис. ... докт. філософії : 08 Право : 081 Право / Давиденко П. О.; наук. керівник Є. В. Ткаченко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, М-во освіти і науки України. Харків, 2023. 226 с.
2. Права людини у міжнародному праві : підручник / Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін. ; за ред. А. В. Войціховський. Харків : ООО «Планета-Принт», 2021. 404 с.
3. Не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану право на свободу та особисту недоторканність, право на судовий захист, презумпція невинуватості і право на захист – Конституційний Суд України. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/306422-ne-mogut-byt-ogranicheny-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya-pravo-na-svobodu-i-lichnyu-neprikosnovennost-pravo-na-sudebnuyu-zaschitu-prezumptsiya-nevinovnosti-i-pravo-na-zaschitu-konstitutsionnyy-sud-ukrainy>
4. Timmerman M. *Legality in Europe: on the principle 'nullum crimen, nulla poena sine lege' in EU law and under the ECHR*. Florence : European University Institute, 2018. EUI, LAW, PhD Thesis. URL: <https://hdl.handle.net/1814/56105>
5. Обмеження конституційних прав людини у воєнний час мають бути виваженими, законними і легітимними. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1354823/>
6. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 4. С. 95-99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>.